

ELS MONUMENTS DEL BARRI

Monument dedicat a Gandhi, a la plaça del mateix nom. D'aquesta manera es va poder treure del magatzem una escultura que el premi Nobel de la pau, l'argentí Adolfo Pérez Esquivel, havia donat el 1999 a Barcelona, a través d'una ONG. L'escultura de bronze, fou realitzada el 1967 pel mateix Pérez Esquivel en mida natural.

ALBERT MASIAS

Als places i els carrers de Barcelona hi ha més d'un miler d'escultures, sense tenir en compte les que estan unides a façanes d'edificis. D'aquestes escultures, una part important són dedicades a alguna persona o una idea, allò que hom coneix normalment com a *monuments*, tot i que l'ús d'aquest terme és cada cop menys adequat per la confusió existent amb els monuments arquitectònics. Fins i tot parlar d'*escultures públiques* no és ben exacte, perquè una part dels monuments a persones o conceptes utilitzen altres recursos plàstics (ceràmica, pintura, llums, jardins, textos literaris, etc.). Fins un arbre pot servir per dedicar un homenatge públic a algú.

Aquest miler d'escultures està repartit molt desigualment pels districtes de la ciutat. Als barris de Ciutat Vella se n'hi concentra una quarta part del total, i a Montjuïc, gairebé una altra quarta part. Els altres vuit districtes es reparteixen, per tant, només la meitat de l'art públic, i encara amb desigualtats

remarcables entre si. Nou Barris i Sant Andreu, amb el 3 % cadascun, són els parents pobres, malgrat l'esforç fet els últims anys per aplicar la idea d'Oriol Bohigas de «monumentalitzar la perifèria», i Les Corts i l'Eixample, amb el 10 % cadascun, són els més ben dotats. Gràcia, Horta, Sant Martí i Sarrià es troben entre el 5 i el 8 %. La xifra de Sant Martí (el 7 %) és, però, enganyosa, perquè la major part de les escultures al carrer del districte es concentren a les noves àrees urbanes de la Vila Olímpica i Diagonal Mar. Les xifres canten: al nucli central del Poblenou hi ha només set escultures, i a la zona de Maresme/Prim/Besòs, quatre, mentre que la Vila Olímpica i zona del Fòrum en sumen 26, totes posades els últims quinze anys.

Els del Poblenou

Tres dels monuments del Poblenou són a la Rambla. Són els dedicats al doctor Trueta, a mossèn Pere Relats i al cant popular. Un altre, dedicat a Gandhi, és a la nova plaça del mateix nom. També comparteix monument i nom de plaça el pintor Ramon Calsina. Al carrer de Sancho de Àvila hi ha el monument més recent de tots, dedicat no pas a una persona, sinó a un concepte, la família. I el vuitè es troba dins del cementiri vell i està dedicat a les víctimes barcelonines de l'epidèmia de febre groga de l'any 1821. Cap més. Cadascun d'aquests monuments no té una història singular. Vegem primer l'origen i les vicissituds dels que estan dedicats a poblenovins il·lustres. Els dos més antics són els dedicats al doctor Trueta i a mossèn Pere Relats. Pertanyen a la mateixa època, la de la transició municipal de la segona meitat dels anys setanta. El més recent, de fa només quatre anys, és el dedicat a Ramon Calsina.

Doctor Trueta. Es troba a la cruïlla de la Rambla amb el carrer de Pere IV i és obra de l'escultor Josep Ricart i Maymir. Representa una figura humana sostinguda per enormes mans, darrere la qual hi ha un relleu en metall del bust del doctor Trueta. Una inscripció hi recorda les dates de naixement i mort del traumatòleg nascut al darrer número del carrer Wad-Ras, posteriorment Doctor Trueta. Va ser inaugurat el 9 d'abril de 1978 quan feia un any que havia mort el famós metge, i hi van assistir la seva filla Amèlia amb el seu marit, el polític Ramon Trias Fargas; el conseller de Cultura, Pere Pi-Sunyer i representants de la Lliga de Mutilats i Invàlids de

la República, agraïts per la millora en el seu estat que els havien comportat els avenços quirúrgics introduïts pel doctor Trueta. També hi van ser presents membres de la Coordinadora d'Entitats del Poblenou, que era qui n'havia fet possible la col·locació en promoure una subscripció popular per finançar-lo. Quan es va posar, aquell lloc era el capdamunt de la Rambla, situació que ha variat en obrir-se la Rambla més amunt de Pere IV. El doctor Trueta té al Poblenou, a més a més, un carrer dedicat i una placa a la façana de la casa on va néixer.

Mossèn Pere Relats. També és obra de l'escultor Josep Ricart el medalló de metall, posat sobre un senzill monòlit, que hi ha a la cruïlla de la Rambla amb el carrer del Doctor Trueta, en record de mossèn Pere Relats Arimon, capellà del Poblenou, nascut a Lliçà de Munt, que havia mort en accident de muntanya als 38 anys. Va ser inaugurat el 21 d'abril de 1979, just un any després del monument al doctor Trueta. També una inscripció hi fa constar les dates de naixement i mort (1934-1973) i també una subscripció popular va ser la que va permetre aixecar-lo. La pedra del monòlit va ser portada expressament des de la muntanya dels Encantats, al costat de l'estany de Sant Maurici (Pallars), on havia trobat la mort prematurament mossèn Relats. El record de Pere Relats perdurà també en les set residències d'avis que porten el seu nom.

Ramon Calsina. El pintor i dibuixant Ramon Calsina i Baró, nascut al número 5 del carrer de Castanyes, del Poblenou, va deixar en morir als 91 anys, just quan s'apagaven els fastos dels Jocs Olímpics, una obra molt personal i inclassificable, en la qual els elements màgics hi juguen un paper fonamental. Pocs han recordat, aquest any cervantí, les seves il·lustracions del Quixot. Una altra de les seves obres fonamentals va ser el disseny dels decorats i el vestuari de l'obra teatral *El casament de la Xela*, escrita per un altre poblenoví il·lustre, Xavier Benguerel, i estrenada durant la Guerra Civil. L'acció de l'obra té com a marc un barri de barraques que podria ser perfectament el Somorrostro o el Pequín que tots dos van conèixer. Al cap de vuit anys de la mort de Calsina se li va dedicar una plaça del barri, situada al costat de la Torre de les Aigües, que havia pintat sovint als seus quadres. En aquesta plaça s'hi va posar un bust que li havia fet del natural l'escultor Jaume Casas, que el conservava a casa seva i que el va oferir per a l'ocasió. La plaça i el bust, posat sobre una peanya, es

El medalló de metall, posat sobre un senzill monòlit, que hi ha a la cruïlla de la Rambla amb el carrer del Doctor Trueta, en record de mossèn Pere Relats Arimon, capellà del Poblenou, nascut a Lliçà de Munt, que havia mort en accident de muntanya als 38 anys. També és obra de l'escultor Josep Ricart.

ALBERT MASIAS

van inaugurar el 25 de febrer del 2001. Hi van assistir l'alcalde Joan Clos, l'escultor Jaume Casas i els fills de Calsina. L'endemà es va posar una placa a la façana de la casa on havia nascut.

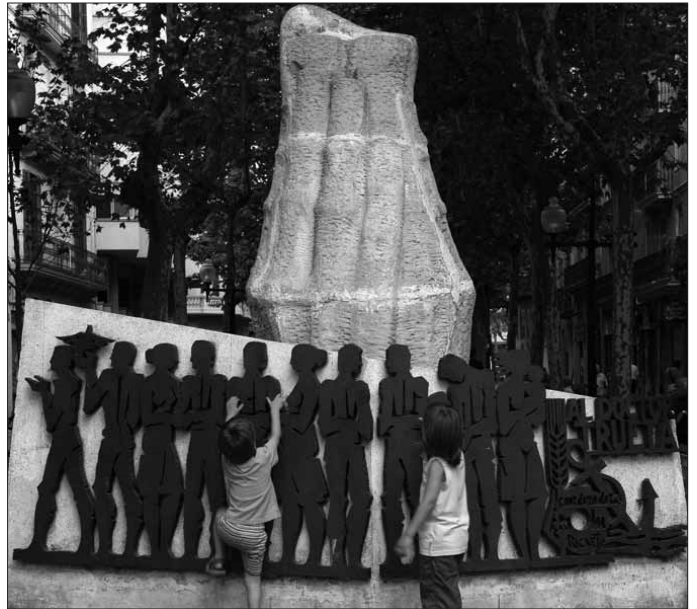
Dedicats a gent de fora

A banda d'aquests tres monuments a gent del barri, la inauguració fa sis anys d'una nova plaça on hi havia hagut uns magatzems, a la part baixa del carrer d'Espronceda, que ocupaven tota una illa, va permetre una actuació més cosmopolita, en dedicar-la al mahatma Gandhi, artífex de la independència de l'Índia. D'aquesta manera es va poder treure del magatzem una escultura que el premi Nobel de la pau, l'argentí Adolfo Pérez Esquivel, havia donat el 1999 a Barcelona, a través d'una ONG. L'escultura de bronze, realitzada el 1967 pel mateix Pérez Esquivel en mida natural (la figura fa 1,55 d'alçada perquè representa a Gandhi combat endavant, com solia caminar els seus últims anys de vida), es va posar directament sobre el terra dels jardins i malgrat estar tan a l'abast ha sofert poques

Monument al doctor Trueta. Es troba a la cruïlla de la Rambla amb el carrer de Pere IV i és obra de l'escultor Josep Ricart i Maymir. Representa una figura humana sostinguda per enormes mans, darrere la qual hi ha un relleu en metall del bust del doctor Trueta.

ALBERT MASIAS

bretolades, segurament pel respecte que inspira a tothom la figura de l'apòstol de la no-violència. A la inauguració, que es va fer el 28 de març de 2000, hi van ser presents l'alcalde Joan Clos, el regidor del districte de Sant Martí, Francesc Narvâez, i l'autor de l'escultura, Adolfo Pérez Esquivel.

Un altre homenatge escultòric que hi ha al Poble nou a gent de fora del barri, en aquest cas de manera col·lectiva, és el monument a les víctimes de l'epidèmia de febre groga del 1821 que hi ha situat en una plaça octogonal dins del recinte del Cementiri Vell. Els últims dies de l'any 1821 es va declarar a Barcelona una epidèmia de febre groga que es va prolongar els primers mesos del 1822. Sembla que la van portar uns mariners procedents del Carib. Va haver-hi unes 8.850 víctimes mortals, entre elles força metges, personal sanitari i cape-

llans que es van contagiar quan atenien els malalts. Columnes i corones de bronze decoren el basament, rematat finalment per una gran creu. Sembla que va ser el mateix arquitecte del cementiri, l'italià Antonio Ginesi, qui va projectar el monument poc abans de morir el 1824. El 1865 s'hi van fer reformes, però va ser el 1895 quan l'arquitecte Leandre Albareda, autor del Cementiri Nou, de Montjuïc, va substituir el primitiu cenotafi per un altre fet en pedra de Montjuïc, en el qual la creu és una còpia exacta de l'original i només el sòcol és una mica més alt. Porta incorporades quatre plaques: una per recordar genèricament totes les víctimes; dues posades per diferents col·lectius (metges i eclesiàstics) en record de les seves pròpies víctimes, i l'altra, com a homenatge als regidors de l'Ajuntament de la ciutat en els dies de l'epidèmia que van caure també víctimes del mal.

Al cap de vuit anys de la mort de Calsina se li va dedicar una plaça del barri, situada al costat de la Torre de les Aigües, que havia pintat sovint als seus quadres. En aquesta plaça s'hi va posar un bust que li havia fet del natural l'escultor Jaume Casas, que el conservava a casa seva i que el va oferir per a l'ocasió.

ALBERT MASIAS

El monument més popular, i també el més antic de tots els del barri, és el que es troba a la Rambla, en el qual hi ha la figura d'una adolescent, obra de l'escultor Martí Llauredó.

ALBERT MASIAS

El més antic i el més nou: el cant popular i la família

Finalment, el Poblenou té també monuments dedicats no pas a persones, sinó a conceptes. El més popular, i també el més antic de tots els del barri, si exceptuem el del cementiri, és el que es troba a la Rambla, en el qual la figura d'una adolescent, obra de l'escultor Martí Llauredó, vol simbolitzar, de manera potser un xic forçada, «l'amor al cant popular que al Poblenou es té a través d'una llarga tradició de cors de Clavé», segons es deia en una informació de l'època, que es va posar fa 45 anys. Aquesta figura, que representa d'una manera ben naturalista una adolescent de cos sencer i dempeus, amb el tors nu i cobert amb un drapejat de cintura en avall, era feta, quan es va col·locar, en terracota.

Els Cors de Clavé van ser, amb les sardanes i els ballets folklòrics, una de les poques mostres de catalanitat tolerades, i fins i tot integrades, pel franquisme, sempre que es mantinguessin al marge de reivindicacions nacionals o polítiques. Quan una autoritat necessitava donar una mostra del seu esperit català, dins de la unitat d'Espanya, naturalment, feia servir els Cors de Clavé, o les sardanes, per a discursos, monuments o animació d'actes públics. En aquest context s'emmarca la col·locació d'aquesta escultura, l'única posada en un carrer del barri els anys del franquisme, i la inauguració de la qual va estar presidida, no pas per casualitat, pel regidor Santiago Udina Martorell. També hi van ser presents la vídua i el fill de Martí Llauredó, que es diu igual que el seu pare i que es va fer famós al cap d'uns quants anys com un dels primers mem-

bres dels Setze Judges. L'autor de l'escultura havia estat pres a la postguerra al Cànem, una fàbrica del Poblenou que havia servit com a camp de concentració per als vençuts de la Guerra Civil i que estava ben a prop del lloc triat per col·locar *L'adolescent*. Es va inaugurar durant la Festa Major del Poblenou, l'11 de setembre de 1960, un any després de la mort de l'autor de l'escultura. Es va posar sota un desmai, a la rodona de la Rambla que dona al Casino L'Aliança i, en acabar la inauguració, van cantar els cors del barri i es va deixar anar un estol de coloms. El 1985 va ser retirada perquè havia estat feta malbé. Sortosament, la família en conservava el guix original i se'n va fer una reproducció, aquest cop en bronze, per posar-la a la mateixa rodona, el 15 de desembre de 1999, sobre un nou pedestal.

L'altre monument dedicat a un concepte és, al revés de l'anterior, el que s'ha posat al barri fa més poc temps. Vol ser un homenatge, o potser només una representació no exempta d'ironia, de la institució familiar. Es troba a la seu que l'empresa Deutsche Telecom té al carrer de Sancho de Àvila, cantonada amb el de Ciutat de Granada. El promotor d'aquesta idea és l'empresari Joaquim Castellví, que va encarregar a l'escultor Xavier Corberó una obra per posar a la planta baixa, al carrer. Són cinc figures de dos metres i mig d'alçària, fetes de basalt negre, material habitual de Corberó, que representen una família: la mare, que parla a l'orella del pare; una tieta que intenta assabentar-se del que diuen; l'oncle, un empresari que va a la seva, i la iaia, una mica geperuda. La inauguració es va fer el 25 de novembre de 2003.

Un monument encarregat a l'escultor Xavier Corberó: un homenatge, o potser només una representació no exempta d'ironia, de la institució familiar. Es troba a la seu que l'empresa Deutsche Telecom té al carrer de Sancho de Àvila, cantonada amb el de Ciutat de Granada. Són cinc figures de dos metres i mig d'alçària, fetes de basalt negre. La inauguració es va fer el 25 de novembre de 2003.

ALBERT MASIAS

La perifèria del barri

Si el Poblenou no va tenir cap monument fins al 1960, i després va haver d'esperar gairebé vint anys per començar a enriquir el patrimoni escultòric dels seus carrers i places, els últims quinze anys ha registrat una veritable inflació d'art públic a causa de les noves actuacions urbanístiques a la perifèria del barri, ja que la construcció de la Vila Olímpica va comportar la instal·lació en aquell espai urbà, al voltant de l'any 1992, d'una quinzena de peces, la majoria d'autors de prestigi reconegut. El Fòrum 2004, en canvi, només va deixar tres obres, i no ben exactament escultòriques: la *Postal de postals* d'Eugènia Balcells, a l'edifici Fòrum; el sostre enreixat de coure, de Cristina Iglesias, al centre de convencions, i els retrats hologràfics, obra d'Enric Maurí, al vestíbul de l'estació de metro Fòrum. Pel que fa a les de la Vila Olímpica, són les següents:

- *El pla de la nostàlgia*, de Lluís Ulloa, obra evocadora del passat d'aquell lloc, situat en un eixamplament del carrer de Llull en trobar-se amb l'avinguda del Bogatell i el carrer de la Marina.

- *Marc*, de Robert Llimós, obra dedicada a la memòria del seu fill mort en accident, i situada, no pas sense polèmica, a la plaça dels Voluntaris, on hi ha també una font monumental.

- *Un card entre dues flors*, obra d'Andreu Alfaro, columna olímpica que representa en realitat un cactus, malgrat el seu nom, situat en perspectiva entre els dos gratacels del Port Olímpic, que serien les flors del títol.

- *Veles commemoratives de la inauguració de la Vila Olímpica*, també prop de les torres Mapfre i Arts, d'autor desconegut.

- *El Cobi*, situat en un estany, obra de Mariscal.

- Els tres fanals escultòrics, obra d'Andreu Roselló, batejats com a *Aquari*, *Piscis* i *Tauro* (pels signes del zodíac de la dona i els fills de l'autor), situats a les cruïlles del passeig Marítim amb la prolongació dels carrers de Pamplona, Badajoz i Llacuna.

- *Raspall del vent*, de Fornells-Pla, a la cruïlla dels carrers de Vicens Vives i Salvador Espriu.

- *Voga* i *Capbussament*, dues de les vuit fonts olímpiques que es van distribuir per Barcelona segons una idea d'Óscar Tusquets i realitzades per l'escultor Juan Bordas. Com totes, representen un nen, en el primer cas assegut a terra, i en el segon, com diu el títol, capbussant-se dins de l'aigua.

- Les inscripcions commemoratives de la plaça

dels Campions, amb els noms de deu esportistes famosos i els dels 257 guanyadors de les medalles d'or als Jocs Olímpics de Barcelona.

- *Cilindre*, de Tom Carr, al carrer de Rosa Sensat.

- *Ashraf II*: les restes d'un vaixell de bandera libanesa, l'*Ashraf II*, que duia mercaderia il·legal, van quedar força temps varats a la platja sense destinació, fins que els arquitectes Manuel Ruisánchez i Xavier Vendrell van decidir aprofitar-los com a elements destacats del Parc de Poblenou.

- *Rellotge bifilar*, a l'espigó del Bogatell.

- *El cul*, d'Eduardo Urculo, únic monument al cul que hi ha al món. És l'última escultura olímpica posada al barri, uns anys més tard que les altres, el 1999. És a la vegada un homenatge en record del qui fou president del Holding Olímpic, Santiago Roldán, mort el 1997. És al parc de Carles I, a la cruïlla del carrer de la Marina amb l'avinguda d'Icària.

Finalment, val la pena esmentar que també a la perifèria del Poblenou hi ha els quatre monuments de la rambla de Prim: el dedicat als afusellats del Camp de la Bota, obra de Vicenç Navarro, a baix de tot; un altre dedicat a un cabdill laietà que mai no va existir, Theolongo Bacchio, obra de Joan Fontanilles i aprenents de l'escola de Macosa, a l'alçada del número 84; un altre que és un homenatge al patinet, obra de Joan Oliver, just al davant de l'anterior, al centre cívic del Besòs, i, el més recent, una obra de grans dimensions titulada *El llarg viatge*, obra del gironí Paco Torres Monsó, en un estany a l'alçada del carrer de Guipúscoa.

Tot plegat configura un patrimoni que, si bé concentrat en uns sectors molt determinats, enriqueix els valors culturals del Poblenou i els seus signes d'identitat. Conservar els que hi ha, aconseguir que n'hi hagi més i, sobretot, tractar que quedin més repartits per totes les zones del barri ha de ser el projecte de futur pel que fa als monuments del Poblenou.

JAUME FABRE